

Tahák na svaták

George Orwell: 1984

6. díl

Založit si blog není velká věda, mnohem více práce a kreativity musíte vydat na to, aby váš blog zaujal. Už jste jistě přečetli nesčetně méně či více zajímavých příspěvků od bloggerů, možná jej i sami píšete, ale zkusili jste si jej analyzovat? Podívejte se na rozbor neuměleckého textu.

Co byste měli vědět

Utopie vs. antiutopie

Dějiny člověka jsou plny násilí, bezpráví, ukrutností ale též dějinami pokusů, jak to vše odstranit. Už v dávných mytologiích tak najdeme nejedno představení o dávných rájích, v nichž lidé žili šťastni, nevystaveni ani namáhavé práci, ani mocenskému útlaku. O vymyšleném ostrově Utopie, kde vládne nejdokonalejší společenský řád, píše na začátku 16. století Sir Thomas More. Od té chvíle se slovo utopie dostává do povědomí lidí nejen jako fantastická vysněná země, ale přeneseně i jako neuskutečnitelná, nereálná představa, fantazie, výmysl. Je jedním druhů sci-fi literatury. Román 1984 je ovšem antiutopistický či dystopický, tedy pravý opak utopistického. Rozkrývá společnost, kde se něco zvrtilo. Vládne v ní totalitní režim, politické ideologie, které omezují osobní svobodu. V české literatuře psal antiutopie například Karel Čapek. Jde o román Válka s Mloky nebo hru o vzpouře robotů R.U.R.

Co bych poradil/a studentům

→ JMÉNO PŘÍJMENÍ

xxxxxx.

Dxxxxxxxx.

Autorem textových rozborů je **PhDr. Stanislav Zajíček** z Gymnázia Matyáše Lercha, Brno.

Seriál připravila redaktorka MF DNES **Bohdana Jarošová**.

Příště

Jaroslav Seifert: Maminka

Před námi je ukázka jednoho z nejpozoruhodnějších románů 20. století. Britský spisovatel George Orwell v něm vytvořil svět, řízený diktátorskou mocí, před kterou není úniku. Takzvaný Velký bratr dohlíží i na práci a osobní život hlavního hrdiny Winstona Smithe...

Prozaický román britského spisovatele George Orwella nazvaný *Nineteen Eighty-Four* (v českém prostředí se ustálil titul 1984) byl poprvé vydán roku 1949; v politickém prostředí tehdejší Československé republiky byl zcela nepřijatelný, a v českém překladu byl po samizdatových a exilových edicích oficiálně vydán až po dvaatřiceti letech, tedy roku 1991.

Jméno autora je pseudonym, jmenoval se Eric Blair. Narodil se roku 1903 ve středostavovské rodině koloniálního úředníka. Velmi pestré životní osudy mu přinesly dráhu i pověst kriticky smýšlejícího esejisty i beletristického autora, zvláště jeho politická bajka *Farma zvířat* z roku 1945 si získala značnou popularitu díky neobyčejně názorné alegorii o přerodu socialistické revoluce v totalitní diktaturu. Právě přesnost a výmluvnost obrazu totalitní diktatury je jednou hlavních předností našeho románu (je to podivuhodné, protože Orwell v totalitní diktatuře sám nikdy nežil).

Dějovým rámcem 1984 je dramatický příběh Winstona Smithe, bezmála čtyřicátníka žijícího v době Deváté tříletky v Londýně, tedy v hlavní město Územní oblasti jedné provincie Oceánie (svět zabírá ještě provincie Eastasie a Eurasie; všechny pak vedou válku o sporná území, a to buď jako spojenci, nebo protivníci). Precizní popis časoprostoru Londýna v nedaleké budoucnosti zahrnuje mnoho jevů zdejší totalitní diktatury - vládu jedné Strany, tajnou policii střežící myšlení obyvatelstva, zvláštní jazyk „novověč“ umožňující Straně jeho ovládnutí atd. Nade všemi a nade vším stojí tajemný Velký bratr.

Slova napodobují práci stroje

Naše ukázka je výňatkem ze 4. kapitoly první části románu, jež nám představuje všechny okolnosti strastiplného života Winstonova i jeho londýnských spoluobytel (dílo jako celek je komponováno do tří



ukázka z knihy

A o pár kóji dál sedělo mírné, nepraktické, snivé stvoření jménem Ampleforth. Vyznačoval se velice chlupatými ušima a překvapujícím talentem pro žonglování s rýmy a básnickými metry. Zabýval se tím, že produkoval „upravené“ verze, takzvané definitivní texty básní, které byly sice ideologicky závadné, ale z nějakého důvodu měly být zachovány v antologiích. A tato hala s přibližně padesáti pracovníky byla jen jednou sekci, vlastně jedinou buňkou obrovského komplexu Oddělení záznamů. Kolem ní, nad ní a pod ní se další houfy pracovníků zabývaly nepředstavitelným množstvím úkolů. Byly tu obrovské tiskárny s redaktory a ško-

lenými typografy a dokonce vybavené ateliéry na falšování fotografií. Byl tu úsek televizních programů s inženýry, režiséry a týmy herců, kteří byli speciálně vybráni pro svou schopnost napodobovat hlasy. Byly tu armády referentů, jejichž úlohou bylo sestavovat seznamy knih a časopisů, které měly být přepsány. Byly tu rozlehlé depozitáře, kde se skladovaly opravené dokumenty, a skryté pece, v nichž se ničily původní výtisky. A kdesi v naprosté anonymitě koordinovaly řídicí mozky celou práci a stanovovaly politickou linii, která vyžadovala, aby se jeden kousek minulosti zachoval, jiný zfalšoval a další vygumoval.

části a Dodatku, v němž je vyložena teorie novořeči).

Ve výňatku je popsáno Winstonovo pracoviště, jímž je Oddělení záznamů Ministerstva pravdy (= zde jde o čistou ironii, protože úkolem ministerstva je vytvářet zcela lživý obraz skutečnosti). Výňatek představuje dokonalou kompoziční práci se slovní zásobou, stavbou věty a prostředky uměleckého stylu, jež slouží představovanému tématu a motivům, které ho vytvářejí. U tématu výňatku začneme - je jím zmechanizovaná, anonymní, odlišněná práce nesená na motivech mnohobuněčného beztvareho organismu. Všimněme si, jak tento motiv podporuje kompoziční princip gradace (= stupňování) spojený se zvolenou slovní zásobou: nejprve jsou tu kóje, ty vytvářejí halu, a ta je pouhou sekci-buňkou obrovského komplexu. Tomu odpovídá i „graduující“ řetězec výrazů popisujících množství tamních pracovníků - od stvoření se přes houfy dostaneme až



k armádám. Gradaci lze pozorovat i v intenzitě anonymity popisovaných osob; na počátku je i s pomocí zdánlivě bezvýznamných detailů popsáno „neanonymní“ stvoření Ampleforth, abychom se dostali až k řídicím mozům, jež dle „kdesi v naprosté anonymitě“. Důležitou figurou je v tomto textu epanalepse (= opakování slov v celcích po sobě následujících; tato figura je příbuzná anafoře nebo epizeuxi) - opakované slovo bylo vyvolává představu jakéhosi monotónního pohybu gigantického stroje.

Podobně pracuje Orwell i s tropy, viz epiteton mírné stvoření, metafora talent pro žonglování s rýmy nebo již zmíněná metonymie-synekdocha řídicí mozky.

Jak zlomit lidství

Pokud jde o vyprávěcí způsoby, pro pásmo vyprávěčské autor zvolil erformálního vševědoucího vyprávěče, jehož roli v textu románu doplňuje četnými přímými i nepřímými řečmi pásmo hlavních postav. Převládající chronologickou kompozici děje doplňují i podstatné retrospektivní pasáže.

Rámcový příběh vypravuje o Winstonově zoufalém boji: dopustí se dvou zločinů - píše si deník a s dívkou Julií propadne lásce. O'Brien, vysoce postavený člen Strany, ví, že musí tyto projevy svobodného lidství ve Winstonovi zlomit: totiž svědomí, svobodnou vůli a lásku. Stupňuje nesmírně dlouho trávající mučení Winstonova až k bodu, kdy se dotkne živočišné podstaty jeho bytosti - a tato podstata ono svědomí, vůli i lásku odhodí, aby při životě zachovala pouhý Winstonův organismus.

A v tom tkví hlavní téma příběhu: co činí z člověka svobodnou lidskou bytost, a co ho naopak svobody a lidskosti zbavuje...?

Je nepochybné, že pronikavý Orwellův spisovatelský talent pomáhá tuto otázku zkoumat v jakémkoli čase - tedy i v tom našem.

Neumělecký text

Právě jsem cestou do redakce dočetl román 1984 od George Orwella. Jedná se vlastně o stěžejní dílo s ohledem na open-source a vůbec IT komunitu. Bohužel jsem se k němu dostal až teď.

Protože jsem ještě plný dojmů z této neuvěřitelné knihy, rozhodl jsem se popsat své bezprostřední pocity. Jednoznačně je to nejzajímavější kniha, jakou jsem zatím četl. Rozhodně se jí podařilo mě docela rozložit.

Mohl bych to shrnout jako: šokující, intenzivní a znepokojivé. Přestože jsem toho četl už dost, nic na mě ještě nezapůsobilo takovým způsobem. Snažím se přijít na to, proč to byla právě tahle kniha.

Odpověď je možná v celkové hmatatelnosti atmosféry světa, který se snaží vykreslit. Zelení mimozemšťané s kusedly a chapadly vás asi nezaskočí jednoduše proto, že jste je nikdy neviděli. Mučení za účelem zlomení lidské osobnosti, ponížení ducha a vymazání vlastní identity už jsme ale viděli a bohužel bylo často i na dosah ruky. Kniha není ani tak zajímavá dějem, jako pocity, které ve vás nechá.

Pokud jste ji nečetli, rozhodně to udělejte. Já nad ní budu asi ještě dlouho přemýšlet.

(<http://petr.blog.root.cz/0611/osmde-sat-ctyri>, 16. 1. 2007)

úryvek

Souvislost mezi výňatky je zřejmá: autor zachycuje své dojmy z četby románu. Přemýšlení nad hloubkou zážitku jej přivádí i k formulaci hlavní myšlenky textu - není to děj, v čem tkví nejsilnější zdroj působení románu, je to autorský styl zprostředkující románový časoprostor, do něhož je čtenář takřkajíc lapan. Autorská ich-forma podporující silnou subjektivitu textu, „oslovování čtenáře i uvedený zdroj ukazují na pravidelného blogového příspěvatele inspirujícího čtenáře svými zážitky. Spisovná slovní zásoba a přiměřeně rozvinutá souvětí obohacená o prvky uměleckého stylu (např.

metafora *hmatatelnost atmosféry světa* či metonymie *zelení mimozemšťané (...)* vás nezaskočí) ukazují na zkušeného autora, který své sdělení komponuje z motivicky utvářených odstavců. Určit zde ústřední slohový postup možné není; autor kombinuje postup vyprávěčí, úvahový i výkladový.

Všechny popsané jevy textu - jazykové prostředky, kompoziční výstavba, slohové postupy i zdroj - nás opravňují k tvrzení, že autor využil publicistický styl; jeho útvary bychom mohli určit jako blogový příspěvek s recenzními prvky.

rozbor